

Haýsy MHP

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Publisistika

написано kitapcy | 25 января, 2025

Haýsy MHP HAÝSY MHP

Kemal Kylyçdarogly soňky wagtlar nasionalizme aýratyn üns berýär. Nasionalistler bilen ýygnanşyk geçirýär. Nasionalist geňeşçi alýar...

Geň görer ýaly zat ýok, 1927-nji ýıldan bări JHP-niň emblemasyndaky oklaryndan biri nasionalizm...

Emma, nasionalist (milliéyetçi) düşünjesi hemise jedelli boldy. Modern nasionalist düşünjesi Beýik Fransuz rewolýusiýasynyň (1789) ideýalaryndan döredi. Ilkinji nasionalist hereketler Napoleonyň golastyndaky (1804-1815) Prussiýada (Germaniya) ýuze çykdy. Osmanla garşı 1821-nji ýylда gozgalaň turzan grek nasionalistleri bu düşünjäniň Ýewropada ýaýylmagyna sebäp boldy.

Ýone... «nasionalizm» düşünjesinde mesele ýuze çykdy. Nasionalizmi fransuz we nemes nasionalizmine böldüler. Fransuz nasionalizmi medenidi. Degişli halkynyň barlygyny, bitewiliginı, ösüşini öne tutýan syýasy düşünje sistemasydy. Rewolýusiýa arkaly häkimiyete şärikdeş bolan buržuaziýanyň öz bazaryny daşarky täsirlere garşı goramagydy.

Nemes nasionalizmi bolsa, dogluş bilen, milletdir gan bilen baglanyşyklydy...

A Osmanlyda?

Kosmopolitik Selanik merkezli ittihatçylar fransuz mekdebinden çykan medeni nasionalizmiň tarapdarydy. Beýleki bir ýandan: Akýigitzada, Akçura, Maksudy, Agaogly ýaly Orsyýetden göçüp gelen emigrantlaryň Orta Aziýa köklerine goldanýan nasionalizmi nemes mekdebine ýakyndy. Elden gidirlen ýerler, kebzeden urlan «hanjar» Osmanlydaky nasionalizmi militanlaşdyrdy...

A respublika?

Nasionalizm tezisleri Selanikdäki birinji döwürde medeni garaýylara gaýdyp gelip, kwalifikasiýalaşdy. Milletine seretmesizden hukuk manysynda «Türkiýe halkyna türk» diýildi. Durkheýmiň pozisiýasyndaky Ziýa Gökalpyň türkçülük garaýsy şular ýalydy...

Atatürk bu garaýşa, özüne garşıydaş gören ýerler Turançy «Türk merkezlerini» («Türk ojaklary») ýerlerdäki 264 bölümü bilen bile ýapdyrdy.

ABŞ-da başlan maliýe krizi 30-njy ýyllarda Türkiýede nasionalizm düşünjesini «Orta Aziýa köklerine» dolap getirdi. Diňe antropologiya ugrunda galynyp, jynsy nasionalizme ýonelinmedi. JHP 1931-nji ýylда programmasyna şuny goşdy: «Halk biri-birine dil, medeni, ideal taýdan bitewilik bilen baglanan raýatlaryň emele getiren syýasy-jemgyýetçilik toparydyr».

Nasistler häkimiýet başyna gelenden soñ nemes nasionalizmi Türkiýede özüne tarapdar tapmaga başlady. Bir žurnalyň redaksiýasynda işleyän sağy-çepçi nasionalistleriň ýoly kesişdi, iki ýakyn dost Nihal Atsyz bilen Sabahatdin Alynyň dawasy muňa mysaldyr.

Soňra... Nihal Atszyň jynsy binýatly nasionalist hereketinde-de bölünşik bolup geçdi. 1969-njy ýylда Alparslan Türkeş ondan ýoluny aýyrdы. «Taňry türki gorasyn!» şygarynyň ýerine «Ganymyz aksa-da ýeňiš yslamyňkydyr!» şygary girizildi. «Bozgurt» nyşanynyň ýerine «Üç ýarymaý» goýuldy.

Türkeşin mistisizm temaly nasionalizmi antikommunistik göreviň derejesine çenli pese düşürlip, eden-etdiçilikli hereketlere ýoneldi. Döwletiň berýän maglumatnamasyna görä, ýurduň çar künjündäki kommando lagerleri nusistlerden nusga alnyp gurlupdy.

Munuň özi, ilkibaşda ABŞ-dyr Günbataryň Ýakyn Gündogardaky çepçi röwüşli «BAAS» ýaly garaşsyzlykçy nasionalistleriň garşysyna syýasy yslamy çykarma strategiyasyna laýyk gelýärdi... 90-njy ýyllar... Sowet Soýuzynhň dargamagy, global neoliberalizmiň dünýäni ýesir almagy we Türkeşin aradan çykmagy bilen MHP seňseleme döwrüne girdi. Hüt şoň üçin döwlet bazarynyň goragynda durmaly partiýa ýurduň ykdysadyyetiniň kesekileriň golastyna geçmegine sesini çykarmady. Günbataryň global eksplutasiýasyna laýyk hususylaşdymalaryň tarapynda durdy. Kemal Derwişin syýasatyna boýun egdi.

MHP häzir haýsy nasionalizmiň pozisiýasynda dur?

Indi... käbir nasionalistleriň taryhyň dürli döwründe duşmançylyk eden Orsyétiniň tarapynda durup NATO guramasyna garşıy çykýan, çepçileriň antiimperialistik amerikan 6-njy flotiliýa garşylygyndan öwgi bilen söz açýan, hususylaşdymagyň däl-de önemciliği arkasynda durýan, doly garaşsyz Türkiye ideýasyny tekrarlaýan, «elipbiye garşıy» Mahir Ünala berk garşylyk görkezen Döwlet Bahçeli partiýasynyň nasionalizm düşünjesini Atatürkün pozisiýasyna getirenokmy? Kylyçdaroglundan Bahçelä jemgyýetçilik bitewileşdiriji «kebşir» syýasy yslamdan Atatürk nasionalizmene tarap taýýarmy?

Erdoğanyň «Türkiye asyry» («Türkiye Yüzyılı») tezislerine şu nukdaynazardanam seretmeli bolmaýarmy?

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 01.11.2022 ý. Publisistika